

Møntreformen i Island 1875-76 og takstpolitikken

Af Ib Krarup Rasmussen

Niels Klottrup spørger i en artikel i NFT 1987, hvorfor taksten for et brev af 2. vægtklasse 15-125 gram mellem Danmark og Island pr. 1. august 1876 blev ansat til 30 øre, når det var så uhensigtsmæssigt, at man i Danmark skulle anvende mindst 4 frimærker for at frankere et sådant brev.

Historien bag dette er følgende:

Islandsk postlov af 1875

De dansk-islandske takster blev omskrevet fra rigsmønt til kronemønt pr. 1. januar 1875, fordi kronemønten blev indført i Danmark på denne dato. Men de islandske posttakster blev først bragt i overensstemmelse med den nye møntenhed fra 1. august 1876. Indtil da havde der godt nok været aur- og kronemønt i omløb i Island, og taksterne var omskrevet

til kronemønt, men der var kun skillingsfrimærker til salg.

Årsagen til dette særegne forhold skal søges i den måde, hvorpå love blev vedtaget i Island. Island havde jo i perioden 1871-1874 gradvist fået en vis form for selvstyre. Alle lovforslag med virkning for interne islandske forhold skulle behandles i Altinget. Altinget mødtes imidlertid kun hvert andet år (ulige årstal) på dette tidspunkt. Man kunne derfor ikke gennemføre møntreformen i det islandske postvæsen, før Altinget havde behandlet sagen på sit møde sommeren 1875.

Her vedtog man en ny postlov med nye takster for indenlandske forsendelser. I modsætning til de danske postmyndigheder og rigsdagsfolk, der blot havde omskrevet skillingstaksterne til kronemønt med visse modifikationer, havde de islandske altingsfolk taget konsekvensen af reformen. Man baserede de nye takster på decimalsystemet eller ti-deligen, hvor man i Danmark blot baserede takstsystemet på fir-deligen

Postkort fra Reykjavik - håndskrevet er der påført 1893 S/S Laura. Det er måske rigtigt, men kortet viser de primitive anløbsforhold der var for alle skibe i Reykjavik omkring år 1900

Efter det islandske Ministeriums Forslag vil for-
holdet alligevel stille sig således:

Breve (86)	Indtælling af 3 Kvartaler	15 ^u (16)
	over 3 Kvartaler 25 ^u kvart.	30 ^u (33)
	" 25 u " 50 u	50 ^u (50)
Kortbrev (87)	Indtælling af 25 ^u kv.	15 ^u (16)
	over 25-50 ^u kv.	25 ^u (25)
Rekommendation (88)	Gebyr	15 ^u (16)
Reisebrev (89)	Assurancepræmie på 200 ^u kv.	25 ^u (25)
Pakker (90)	Grundgebyr	25 ^u (25)
	Tilleggsgebyr	10 ^u (15)
	Værdiforsikring	30 ^u (33)
	Assurancepræmie på 200 ^u kv.	25 ^u (25)
Postansøgning (91)	Forbudsgebyr 30 ^u kv.	15 ^u (16)
	Maximum	65 ^u (66)

Forslaget fra det Islandske Ministerium dateret 4. september 1875 - journalnummeret er 4861/1875

fortsat. Det måtte nødvendigvis skabe konflikter omkring de fælles dansk-islandske portotakster.

Alle islandske lovforslag skulle stadfæstes af den danske konge. Postloven stadfæstede 15. oktober 1875. Når man derudover tager hensyn til de praktiske omstændigheder ved møntreformen i postvæsenet - der skulle fremstilles nye postfrimærker og ændringerne skulle offentliggøres - er det indlysende, at overgangen til decimalsystemet og kronemønten først kunne ske i 1876, nærmere bestemt 1. august 1876.

De nye islandske takster blev derfor forandret pr. 1.8.1876 som følger:

Landsporto (indenlandske islandske takster)

Breve 0-15 gram: fra 4 skilling til 10 aur
 15-125 gram: fra 8 skilling til 20 aur
 125-250 gram: fra 12 skilling til 30 aur
 Tryksager 0-125 gram: fra 4 skilling til 10 aur
 125-250 gram fra 6 skilling til 15 aur
 Rekommandationsgebyr fra 8 skilling til 20 aur
 Pakker pr. pund fra 16 skilling til 30 aur
 Assurancepræmie fra 16 skilling til 30 aur

Værdiforsikring fra 4 skilling pr. 100 Rigsdaler til 5 aur pr. 100 kr.

Jeg må erklære mig uenig med E.A.G. Carøe i „Icelandic Post 1776-1919“ s. 69, når han karakteriserer de nye takster som stort set de samme som skillingstaksterne. Der er her tale om stigninger på ca. 20% for de fleste takster, hvorimod de nye danske øretakster i 1875 reelt bliver sat ned med ca. 4%, fordi 1 skilling ikke er nøjagtig lig 2 øre, men derimod 2,083 øre.

De danske postmyndigheder og den danske rigsdag veg tilbage for sådanne takststigninger, selvom det egentlig ville have reformeret takstsystemet betydeligt, hvis de enkelte takster korresponderede fuldt ud med decimalsystemet.

De nye takster i aur (øre), der havde gyldighed fra 1. august 1876, fremkaldte behovet for, at de dansk-islandske takster ligeledes ikke blot blev omskrevet til kronemønt, hvilket de jo var blevet fra dansk side pr. 1.1.1875, men også blev forandret så de svarede til de nye indenrigske islandske takster og til de nye islandske frimærker, der skulle udgives 1. august 1876.

Korrespondance mellem Landshøvdingen over Island, Ministeriet for Island og Indenrigsministeriet 1875-1876 om dansk-islandske portotakster

Landshøvdingen over Island sender 4. september 1875 et brev fra Reykjavik til Ministeriet for Island i København, hvor han for det første vedlægger den nye postlov, som Altinget har vedtaget, og som skal stadfæstes af Kongen. For det andet beder han ministeriet sørge for, at der „... maatte blive truffet Foranstaltning til Fabrikationen af de efter samme fornødne nye Postfrimærker“. I den forbindelse rejser han for det tredje spørgsmålet, om ikke de dansk-islandske portotakster skal ændres, så de ligesom de islandske takster bliver baseret på ti-delingen fremfor fir-delingen. Landshøvdingen foreslår enten en takststigning eller en takstnedsættelse:

Porto til Danmark fra Island (begge veje)

Breve:

0-15 gram: 20 eller 15 øre (nu: 16 øre)
15-125 gram: 40 eller 30 øre (nu: 33 øre)
125-250 gram: 60 eller 45 øre (nu: 50 øre)

Korsbånd (tryksager):

0-125 gram; 20 eller 15 øre (nu: 16 øre)
125-250 gram: 25 øre (uforandret)

Anbefalingsgebyr: 20 eller 15 øre (nu: 16 øre)

Pengebreve – assurancepræmie pr. 200 kr.: 25 øre (uforandret)

Pakker:

Grundporto: 25 eller 20 øre (nu: 25 øre)
Tillæg pr. pund: 10 øre (nu: 8 øre)
Viderebefordring: 30 øre pr. pund (nu: 33 øre)
Assurancepræmie: 25 øre pr. 200 kr. (uforandret)

Postanvisninger: 20 eller 15 øre pr. 30 kr. (nu: 16 øre) Maksimum 80 eller 75 øre (nu: 66 øre)

Landshøvdingen slutter:

„Med disse Bemærkninger skal jeg tillade mig underdanigst at indstille, at det høie Ministerium maatte finde Anledning til at søge Overenskomst med det Kongelige Indenrigsministerium om at den dansk-islandske Porto fra 1. August 1876 maa fastsættes paa den ovenfor foreslaaede Maade, og vil i saa Fald da i min underdanigste Indstilling af 2. dennes nævnte Postfrimærker a 16 Øre gjøres overflødig, medens Frimærkerne af 6 Øre vedblivende ville udfordres til Korsbaandsforsendelser efter den paa Bernerconferencen den 9. Oktober 1874 afsluttede Postconvention.“

Ministeriet for Island videresender skrivelsen til Indenrigsministeriet 6.11.1875 med den bemærkning, at man ikke kan tilslutte sig landshøvdingens forslag om takstforhøjelser, men derimod anbefaler takstnedsættelser, så de svarer til decimalsystemet med enkelte ændringer. De foreslåede takster fremgår bl.a. også af

et skema, som bliver udarbejdet i Indenrigsministeriet (se fig. 1). Man henholder sig i Ministeriet for Island til en lov af 24. marts 1875, hvori det bl.a. hedder at omsætningen til kronemønt ikke måtte medføre portoforhøjelser.

Ministeriet for Island slutter dog af med at anføre, at man synes taksterne i 1872-bekendtgørelsen på 12 og 24 sk. skulle omskrives direkte til 25 og 50 øre fremfor 20 og 45 øre. Postanvisningsporto foreslår man sat til 15 øre pr. 30 kr. men maksimum bør sættes til 65 øre i stedet for 75 øre.

Det hedder i øvrigt til slut i brevet, at den islandske postlov er blevet stadfæstet af kongen. De indre islandske posttakster baseret på decimalsystemet er altså blevet besluttet, og det vil være nødvendigt at udgive særlige islandske postfrimærker, som er baseret på decimalsystemet.

Indenrigsministeriet - hvorunder det danske postvæsen på dette tidspunkt sorterer - svarer 4.12.1875. Man er modstander af portoforhøjelsen, undtaget for postanvisningernes vedkommende, hvor man tilslutter sig landshøvdingens oprindelige forslag om takststigninger: 20 øre pr. 30 kr. og maksimalt 80 øre. Da ministeriet for Island imidlertid lægger vægt på, at der ikke foretages takstforhøjelser, holder man sig til de gældende takster (16 øre pr. 30 kr. og 66 øre som maksimum).

Indenrigsministeriet afviser i øvrigt pure at opgive de forskellige 16 øres takster:

„...naar Betalingen for et Enkeltbrev, en Korsbaandsforsendelse af enkelt Vægt, en Forsendelses Anbefaling og en Postanvisning indtil 30 Kr. fastsættes til 15 øre, vil dette ikke blot medføre en, ganske vist mindre betydelig Nedgang i Indtægterne, hvorpaa det forøvrigt herfra ikke lægges videre Vægt, men ogsaa den Ulempe for det danske Publikum, at dette, da der selvfølgelig ikke kan blive Tale om her i Landet at indføre Frimærker for den dansk-islandske Korrespondances Skyld, maa forsyne med 2 Frimærker i stedet for som nu med et.“

Man vil desuden ikke ændre anbefalingsgebyret, som er 16 øre indenrigs i Danmark (i Island er det 20 aur fra 1.8.1876) og overfor alle postforeningslande.

Der står videre:

„... at det islandske Postvæsen, dersom det skulle sætte nogen Priis paa at faa 16 Øre Frimærket afskaffet, desuagtet vil have dette i sin Magt, saafremt det ikke skulle tillægge den Omstændighed at dette i saa Fald til frankeringen af Brevpostforsendelser af enkelt Vægt samt af Postanvisninger indtil 30 Kroner maatte anvende 2 Frimærker i stedet for som hidtil et“.

Indenrigsministeriet foreslår derefter taksterne fastsat således:

Breve:

0-15 gram: 16 øre
15-125 gram: 30 øre*
125-250 gram: 50 øre*
Korsbånd (tryksager):
0-125 gram: 16 øre

Postanvisning sendt 30/5 1180 fra København til Reykjavik på 200 kr. Takst: 80 øre, som er maksimumstaksten

- 125-250 gram: 25 øre*
- Anbefalingsgebyr: 16 øre
- Pakkeporto, grundporto: 25 øre*
- Tillæg pr. pund: 10 øre*
- Viderebefordring: 30 øre pr. pund
- Assurancepræmie for værdibreve og værdipakker: 25 øre* pr. 200 kr.
- Postanvisninger: 16 øre pr. 30 kr.
- Maksimum 66 øre

Næsten alle takster er nu faldet på plads i forhold til den endelige bekendtgørelse. Det er kun postanvisningsporto, der forandres, De med * mærkede takster er baseret på decimalsystemet, de øvrige på det danske skillingsystem. De nye takster for forsendelser mellem Danmark og Island er altså en blanding af to forskellige takstsystemer.

Bekendtgørelse. Taxten for Postforsendelser til og fra Island. Af 27. juli 1876

Ministeriet for Island svarede Indenrigsministeriet 12.1.1876, hvor man fremsendte forslag til bekendtgørelse. Dette brev findes ikke i postvæsenets arkiv i dag, derimod findes Indenrigsministeriets accept af forslaget til bekendtgørelse.

Ministeriet for Island må have accepteret alle indenrigsministeriets takstforslag undtaget postanvisningsporto, eller rettere sagt man accepterede forhøjelsen af portoen for postanvisninger mellem Danmark og Island til 20 øre pr. 30 kr. og maksimum 80 øre. Som vi så, var det både landshøvdingens og indenrigsministeriets oprindelige forslag. At postanvisningstaksten således også baseredes på decimalsystemet fremgår af den endelige bekendtgørelse, der bl.a. blev offentliggjort i danske aviser omkring 1. august 1876 (dateret 27. juli 1876) (fig. 2).

Som vi kan se, indeholder takstoversigten bl.a. 30

øres taksten for et 2. vægtklassesbrev Danmark-Island, hvor det var nødvendigt med mindst 4 frimærker for at frigøre forsendelsen. En pakke på 1/2 pund til Reykjavik eller et andet af postskabets anløbssteder kostede 35 øre. Det ville kræve 3 frimærker - de fleste pakketakster ville blive besværlige at ramme med de gængse danske frimærker. På den anden side så vi, at man insisterede på 16 øres taksten bl.a. for enkeltbreve, fordi det ville være for besværligt for det danske publikum her at anvende to frimærker.

Alle takster i den nye bekendtgørelse ville derimod blive forholdsvis enkelt at kombinere sig frem til med de ny islandske aur-frimærker, som blev udgivet i 1876.

Nye islandske aur-frimærker 1.8.1876

De danske myndigheders holdning tvang altså mere eller mindre de islandske til at udsende særlige 16 aur-frimærker, som udelukkende kunne anvendes i den islandsk-danske korrespondance. De blev udsendt i samme tegning som skillingsmærker, og i samme farve som 8 sk. frimærket: brun. Dette mærke udsendes 1.8.1876 sammen med 5 andre nye aur-frimærker: 5 aur blå, 6 aur grå, 10 aur rød, 20 aur violet og 40 aur grøn. 6 aur er det eneste, som falder udenfor decimalsystemet, men det blev jo som tidligere nævnt udsendt for at dække portoen for tryksager til Verdenspostforeningslandene.

Til Niels Klottrup: det var altså den lange forklaring på, hvorfor nogle forsendelser fra Danmark til Island, og jo bl.a. 2. vægtklassesbreve, blev ret besværlige at frankere i Danmark med danske frimærker. Det ændredes først med indførelsen af våbentypefrimærkerne i 1882.

Næste side: korrekturaftryk af bekendtgørelsen i danske aviser 27. juli 1876

Bekjendtgjørelse.

Taxten for Postforsendelser til og fra Island.

I Henhold til en under 10de Februar d. A. fra Indenrigsministeriet og Ministeriet for Island udfærdiget Bekjendtgjørelse er Taxten for de mellem Danmark og Island udvelede Postforsendelser fra 1ste August næstkommende at regne fastsat saaledes:

a) For almindelige Breve:

For et forud frigjort Brev indtil 3 Kvint	16	Dre
for et forud frigjort Brev over 3 Kvint til 25 Kvint	30	—
for et forud frigjort Brev over 25 Kvint til 50 Kvint	50	—

Ere de ikke forud frigjorte, erlægges den dobbelte Taxt.

b) For Korsbaandsforsendelser:

For en Forsendelse indtil en Bægt af 25 Kvint	16	—
for en Forsendelse over 25 Kvint indtil 50 Kvint	25	—

c) For Pengebreve:

Foruden ovenangførte Brevporto efter Bægt erlægges en Assurancepræmie af 25 Dre for hver 200 Kr. af den paa Brevet angivne Værdi.

d) For Pakker:

Ere disse bestemte til Stibenes Anløbssteder paa Island, erlægges en Grundporto af 25 Dre for hver Forsendelse med Tillæg af 10 Dre for hvert Pund af Pakkens Bægt eller Deel deraf; ere de bestemte til videre Befordring med Posten paa Island, erlægges endvidere 30 Dre pr. Pd.; er Værdi angiven, erlægges yderligere den ovenangførte Assurancepræmie.

e) Postanviisninger:

20 Dre for hver 30 Kr., dog ikke over 80 Dre. Svillet herved bringes til almindelig Kundskab. Overbestyrelsen for Post- og Telegraphvæsenet, den 27de Juli 1876.

Schou.

C. Lund,
Fm.